

YOSHLARDA TADBIRKORLIK VA IQTISODIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION XUSUSIYATLARI

Dustov Baxodir Toshpulatovich

Kattaqo'rg'on Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

Annotatsiya. Maqolada hozirgi kunda yoshlarning iqtisodiy tafakkurini rivojlantirish, dunyo tajribasi yutuqlarini, muvaffaqiyatlarini o'rganish orqali ulardan yuqori natijalarga erisha olish masalalariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: yoshlar, tadbirkorlik, iqtisodiy tafakkur, yangi bilimlar, ko'nikmalar, innovatsiya.

Globalashuv davrida yoshlarning iqtisodiy madaniyatini va tafakkurini oshirish va sifat jihatdan yangi bilimlar, ko'nikmalar bilan yuksaltirish dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Shuning uchun bugungi kun yoshlarini mavjud imkoniyatlardan kelib chiqqan holda bilim, ishtiyoq, yuqori darajada o'z iqtisodiy tafakkurni va faollikni talab qiladi. Bu borada yurtboshimiz SH.M.Mirziyoyev "Oldimizda turgan eng muhim masalalar shuki – ma'naviyatli, bilimli va kasb-hunarli, o'z fikriga ega bo'lgan yoshlarimizni zamonaviy qadriyatlar ruhida tarbiyalashni yaxshi tushunamiz"[1]. O'zbekiston iqtisodiyotini har tomonlama rivojlantirish, tadbirkorlikni kuchaytirish, ayniqsa, yosh avlodni bu sohaga jalb qilish davri kelganidan dalolat beradi.

Buning uchun biz yoshlarda iqtisodiy dunyoqarashni qanday qilib rivojlantirish qonuniyatlarini qarab chiqishimiz lozim. Aslida iqtisodiy dunyoqarashining bilish, fikrlash, va o'zi qurshab turgan dunyoni anglashi, o'zgarishlarni oldindan his eta olishi, ijodiy fikrlar yaratish va ularni amalga oshirish yo'llarini topish kabi ma'naviy yuksalish shakllaridan biridir.

Milliy iqtisodiyot jahon global iqtisodiyotining bir qismi bo'lib hisoblanadi. Xalqaro integratsiyaning asosiy maqsadi dunyo bozorini rivojlantirish va chuqurlashtirish orqali hamda hamkorlikda ishlab chiqarish korxonalarini tashkil etishdan iborat. Bu esa nafaqat keng iqtisodiy dunyoqarashni, balki faoliyat sohalarining kengayishiga olib keladi. Boshqa xorijiy davlatlarning tajribasi ijobiy natijalar berishi uchun quyidagilar zarur:

- birinchidan, mamlakatning milliy iqtisodi tajribasidan muhimligini ajrata olishi lozim;

- ikkinchidan, xalqaro iqtisodiy tajribani qabul qilayotgan davlatlarning o'ziga xos sharoitlariga aniq va har yoqlama tahlil qilish asosida qo'llanilishi zarur.

Tadbirkor ishlab chiqarish yangi ruhiy munosabatlarni rivojlantirishi, nostandart yondashuvlarni topishi, qarshiliklarni oldindan ko'ra bilish va ularni

tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishlari kerak. Iqtisodiy nazariya iqtisodiy tafakkur ilmiy-nazariy faoliyatiga ko'ra keng va tor bo'lishi mumkin. Bu esa tadbirkorlik faoliyatini turli sohalariga nisbatan kengroq izlanishlarni hamda muvaffaqiyat darajasini namoyon qiladi. Iqtisodiy tafakkurning shakllanishi va faoliyatini quyidagilar orqali ko'rsatib o'tishimiz mumkin: 1) tadbirkor amalga oshirmoqchi bo'lgan rejalarni belgilash qobiliyati; 2) harakatlaringizni boshqara olish qobiliyati; 3) o'z erishgan natijalar to'g'risida hisobot berish. Iqtisodiy tafakkur L.S.Blyaxmanning fikricha: "iqtisodiy munosabatlarning inson ongida aks etishi, ular tomonidan iqtisodiy bilimlarni o'zlashtirish va ularning ongida iqtisodiy faoliyatda nomoyon bo'lishi jarayoni" [2;42] dir.

Iqtisodiy tafakkur insoniyatning ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan o'zini qurshab turgan moddiy olam hodisalarga munosabatining shakllanishi. Bu o'zgarish va jarayonlarga o'zaro baho berishi va aniq qarorlar qabul qilishi lozim. Iqtisodiy ong, qarashlar, faoliyat, bilim va tasavvurlar tadbirkor inson madaniyatini shakllanishidan iborat bo'lib, unda iqtisodiy madaniyat shakllanishi uchun zamin tayyorlaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev aytganidek: "Biz yoshlarimizda tadbirkorlik tashabbusini rivojlantira olsak, ularga mablag'lardan to'g'ri foydalanishni o'rgatsak, nafaqat iqtisodiy, balki ko'plab ijtimoiy muammolarni ham hal etgan bo'lamiz" [3;23] – degan fikrni ilgari surgan.

Iqtisodiyot nazariyasiga ensiklopedik lug'atlarda tadbirkorlik tushunchasiga quyidagicha ta'rif berilgan: "Tadbirkor - bu ishbilarmonlik faoliyati bilan shug'ullanadigan, korxonani tashkil qilish uchun mablag' qidiradigan va shu bilan tadbirkorlik tavakkalini o'z zimmasiga oladigan shaxs. Tadbirkorlik tashabbusi - bu doimiy raqobatbardosh g'oyalarni ishlab chiqish, doimiy jarayon sifatida eng samarali g'oyalarni tezkorlik bilan amalga oshirish va yangi texnologiyalar yordamida olingan yangi mahsulotlarni eng tez va eng samarali sotish bo'yicha chora-tadbirlar tizimini tashkil etishni o'z ichiga olgan ishlab chiqarish va sotishni boshqarish shakli"[4]. Garvard universiteti professori Xovard Stivenson tadbirkorlikni ilmiy-nazariy jihatdan o'rganishi natijasida o'ziga xos yondoshib quyidagicha yondashgan. Ya'ni "tadbirkorlik bu –boshqaruv madaniyati haqidagi fan bo'lib, u ayni paytdagi nazorati ostidagi resurslarga tayanib keng imkoniyatlarga intilish"dir [5].

Demak, ushbu keltirilgan ta'rif orqali biz tadbirkorlikka iqtisodiy tafakkurning yuqori natijasi sifatida keltirilib, insonlar mavjud imkoniyatga tayanib katta moddiy-ma'naviy boyliklarga erishish tushuniladi. Bozor munosabatlari sharoitida tadbirkorlik mehnat omili bilan chambarchas bog'liq subyekt sifatida namoyon bo'lib, ishbilarmonlik kabi ijobiy xususiyatlar bilan aynanlashtiriladi.

Biroq tadbirkorlik moddiy va ma'naviy ishlab chiqarishning omili sifatida dastlabki g'oyalari bilan uzviy bog'liqdir.

Hozirgi davr yoshlarining iqtisodiy tafakkurida tadbirkorlik madaniyatini shakllantirish innovatsion xususiyatlari quyidagi substansional asosga ega: 1) akkumulyativ - iqtisodiy madaniyat tarkibidagi qismlarning o'zgaruvchanligiga moyilligi, obyektlarni tezroq idrok va tasavvur etish uchun tadbirkorlik jamiyatida madaniylashgan jamiyat sifatida vujudga kelishi; 2) inson ishlab chiqarishini modernizatsiya qilish orqali ishbilarmonlik faoliyatini boyitadi va yangilanish imkoniyatlarini o'stirish bilan birga, tashqi va ichki imkoniyatlarini tarmoqlashtirish orqali madaniy an'analarni rivojlantirish; 3) mehnatdagi sifat va samaradorlik – ya'ni madaniy aloqalarning ko'pligi va ularning quvvati tufayli samarali ishlash qobiliyatining o'sishi; 4) invariantlilik - tadbirkorlar madaniyati xarakterga keltiruvchi va tajribalarining ikki xilligini keltirib chiqaruvchi qobiliyatdir. Kishilarning erkin tanlash tamoyillari asosida iqtisodiy madaniyat meyorlari va qadriyatlaridan foydalanishga imkon beradi.

Yoshlar tadbirkorligining kuchli jihatlari shundaki ular yuqori ijodkorlik faoliyati, yangicha fikrlash, harakatchanlik; yondashuvlarga moslashuvchanligi, yangi o'sib borayotgan ehtiyojlar bozorlarining rivojlanishiga tezkorlik bilan moslashish; o'zgaruvchan moddiy va ma'naviy ishlab chiqarishga tayyorgarlik va o'sib borayotgan bozor iqtisodiyoti talablariga mos ravishda zamonaviy bilim va ilg'or tajribalari orqali bosqichma-bosqich takomillashtirib borish. Yosh tadbirkorlarni iqtisodiy faoliyat bilan ayniqsa, uning dastlabki bosqichida kuzatiladigan ortib borayotgan bosim va ruhiy xolatlariga doimo ijobiy qobiliyatlarining mavjudligi, hamda ruhiy holatining barqarorligiga erishishdan iborat. Demak tadbirkor yuqoridagi yutuqlarga erishish uchun zamonaviy bilimlarga ega bo'lish kerak.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki yoshlar iqtisodiy dunyoqarashda tadbirkorlik madaniyatini takomillashtirish va yuksaltirish imkoniyatlari va uning metodologiyasini o'rganish orqali quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchi, iqtisodiy dunyoqarash xosilasi bo'lgan ishbilarmonlar doimo yangilikga intiluvchi bo'lib, yangi-yangi g'oyalarni amaliy hayotda qo'llashda va ishlab chiqishga tadbiriq etishda iqtisodiy, huquqiy imkoniyatlardan keng foydalanishi lozim. Iqtisodiy dunyoqarash kishilarning mehnat faoliyati, ishbilarmonlik darajasi va tadbirkorlik madaniyati, ma'naviyati orqali yoshlarda yangicha tadbirkorlikni shakllantirishda ijtimoiy-iqtisodiy makon yaratadi;

Ikkinchi, yoshlarimizning ishbilarmonlik madaniyati oldingi davrda yaratilgan kashfiyotlar, qadriyatlar bilan uzviy bog'liq holda eski ishlab chiqarish

munosabatini yangi shaklga o'tishi, ishlab chiqarish usulini yangilash bilan bog'liq bo'lgan sinergetik jarayondir;

Uchunchidan, tovar va mahsulotlarning yangi bozorini shakllantirish, oldin mavjud bo'lgan yoki ma'lum bir mamlakatda sanoat hali muomalaga chiqarmagan va tashkil qilmagan yangi bozor munosabatlarini yaratish bu jamiyat kelajagi uchun iqtisodiy tafakkur belgisidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Мирзиёев Ш.М. Демократик ислохотларни изчил давом эттириш, халқимиз учун тинч ва осойишта, муносиб ҳаёт даражасини яратиш – барқарор тараққиёт кафолатидир // «XXI ASR», 2016 йил 21 октябрь, 44-сон.
2. Бляхман Л.С. Перестройка экономического мышления. – М.: Политиздат. 1990. С-42
3. Мирзиёев Ш.М. Билимли авлод – буюк келажакни, тадбиркор халқ – фаравон ҳаётнинг, дўстона ҳамкорлик эса тараққиётнинг кафолатидир. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019. – Б.23.
4. Краткий экономический словарь / под ред. А.Н. Азриэляна. – Москва, 2004.
5. Stevenson Н.Н., Shirley M.S. Getting to Giving: Fundraising the Entrepreneurial Way. Belmont, 2011.
6. Ҳаққулов Н. Қ. Сиддиқий-Ажзий маърифатпарварлик қарашларида миллий толерантлик масаласи //НамДУ илмий ахборотномаси-Научный вестник НамГУ. – 2020. – №. 10. – С. 296.
7. ХАККУЛОВ Н. К., РИЗАЕВ И. И. Цифровая культура и неприкосновенность личности //Новые технологии в учебном процессе и производстве. – 2023. – С. 605-606.
8. Махмудова М. BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARIDA IJODIYLIKNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOSI //Scienceweb academic papers collection. – 2021.
9. JAMALOVA N. BOSHLANGICH TALIM OQUV-TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK INNOVATSIYANING ORNI //Monografia pokonferencyjna science, research, development# 32. 2. Berlin,. – 2020.
10. Qahramonovich H. N. Zamonaviy Markaziy Osiyo Falsafasinini Ikki Dahosi //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 43. – С. 6-9.
11. Ruzimurodov S. M. Ethnomadonian, Ethnoesthetic Aspects Of The Formation Of A Healthy Lifestyle In Society //The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Т. 3. – №. 05. – С. 188-194.

-
12. MADATOVICH R. S. Aesthetic Features of the Formation of a Healthy Environment in the Upbringing of Children in the Family //JournalNX. – 2020. – T. 6. – №. 04. – C. 88-90.